

роботи даних підприємств та створення умов до кооперування і розробки заходів щодо державної фінансової підтримки.

Розробка програми розвитку аграрного бізнесу повинна включати:

- інституціональні механізми збільшення або стримування розмірів підприємств шляхом стимулювання кооперації підприємств (з відповідним зниженням ставок податків);

- введення податку на приріст капіталу.

Нова стратегія розвитку підприємств галузі рослинництва повинна відповідати перспективності розвитку сільських територій та чітко формулювати стратегічну мету.

Розв'язання проблеми виведення підприємств галузі рослинництва на інноваційний шлях розвитку вимагає проведення послідовної інноваційної політики, яка включала б низку основних стратегічних напрямів:

- стимулювання інноваційного розвитку вітчизняного сільського господарства, що в першу чергу потребує державної фінансової і законодавчої підтримки;

- збільшення зростання виробництва продукції рослинництва як бази нарощування потенціалу продовольчої безпеки країни.

Висновки з проведеного дослідження. Кожна із наведених вище проблем вимагає серйозних заходів свого вирішення – встановлення більш сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату для підприємств галузі рослинництва та надання прямих державних

субсидій на основні види сільськогосподарського виробництва. Більшість підприємств галузі рослинництва через швидке скорочення виробничого потенціалу вимагають серйозної фінансової підтримки з боку держави навіть для досягнення стадії фінансової рівноваги. Аграрна політика повинна бути орієнтована на стійкість і зростання виробництва з урахуванням небезпеки його можливого спаду. При цьому необхідно стимулювати усі форми господарювання, які забезпечують найбільш ефективне використання ресурсів і приріст виробництва продукції рослинництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
2. Давиденко Н. М. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Н. М. Давиденко // Агроінком. – 2007. – № 9-10. – С. 73-76.
3. Кравчук В.О. Окремі аспекти досліджень технічного забезпечення АПК / В.О. Кравчук. – К. : УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого, 2008. – С. 6-7.
4. Шепельская Н.В. Как в Украине создать небольшое растениеводческое хозяйство и сделать его прибыльным / Н.В. Шепельская // Зерно. – 2006. – С. 41-43.
5. Реунов Б.В. Информационные технологии и ведение «точного сельского хозяйства» / Б.В. Реунов, акад. РАН. – Москва, 2006. – 12 с.
6. Аграрна політика в умовах ринкової трансформації економіки агропромислового комплексу : колективна монографія / [За заг. ред. П.С. Березівського]. – Львів : Львівський держ. аграр. ун-т, 2006. – 559 с.

УДК 65.011.3:658.15

Федорів Н.М.

*аспірант кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Ващенко М.Г.

*магістр
Київського національного університету технологій та дизайну*

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Стаття присвячена дослідженню системи фінансово-економічної безпеки на ДП «БМТ УА» та вдосконаленню її управління. При проведенні дослідження використовувалися методи моніторингу, порівняння узагальнених індикаторів, порівняння фактичного і нормативного значень інтегрального індикатора. У результаті проведеного дослідження здійснено оцінку фінансово-економічної безпеки ДП «БМТ УА» за допомогою декількох підходів.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, безпека підприємства, криза, моніторинг, узагальнені індикатори, інтегральні показники.

Федорив Н.Н., Ващенко М.Г. УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМОЙ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В КРИЗИСНЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена исследованию системы финансово-экономической безопасности на ДП «БМТ УА» и совершенствованию ее управления. При проведении исследования использовались методы мониторинга, сравнения обобщенных индикаторов, сравнения фактического и нормативного значений интегрального индикатора. В результате проведенного исследования осуществлена оценка финансово-экономической безопасности ДП «БМТ УА» с помощью нескольких подходов.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, безопасность предприятия, кризис, мониторинг, обобщенные индикаторы, интегральные показатели.

Fedoriv N.M., Vashchenko M.G. THE MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF CRISIS

The article deals with the research of financial and economic security system and improves management at an enterprise. The following methods have been used in the research: monitoring, comparison of generalized indicators, comparison of actual and reference values of the integral indicator. In result of research are estimated the financial and economic security SE «BMT UA» using several approaches.

Keywords: financial and economic security, enterprise security, crisis monitoring, generalized indicators, integrated indicators.

Вступ. Різкі та швидкі зміни у національній безпеці нашої держави призводять до негативних наслідків, основним з яких є втрата фінансової безпеки. За сучасних умов у національній економіці існує низка чинників, які негативно впливають на соціально-економічний стан як держави в цілому, так і окремих підприємств. Економіка України фактично доведена до дефолту. При нульовому зростанні реального ВВП та інфляції державні фінанси опинилися у критичному стані. Через систематичне завищення макропоказників соціально-економічного стану України фіксується значний макроекономічний дисбаланс. Ведення воєнних дій на сході України призвело до руйнувань багатьох виробничих об'єктів і транспортних шляхів, повністю припинили свою діяльність підприємства коксохімічної та хімічної промисловості, які знаходяться в зоні АТО. Швидкими темпами знижується індекс виробництва базових галузей, обсяги промислового виробництва, обороти роздрібною торгівлі. Скорочення державного фінансування на фоні погіршення фінансових результатів підприємств призводить до подальшого зриву внутрішнього інвестиційного попиту. При цьому зменшуються обсяги будівельних робіт, наявна негативна динаміка харчової промисловості, розрив міжрегіональних зв'язків. Однак негативні тенденції вагомо не вплинули на фармацевтичну галузь, обсяги виробництва і реалізації якої не зменшилися, а навіть зросли.

Зниження заробітних плат на фоні погіршення споживчих настроїв населення в умовах невизначеності, волатильності обмінного курсу, низька кредитна активність стають ознаками фінансової небезпеки в державі.

Тому на даний час основним змістом управління на підприємствах стає розробка антикризових та стабілізаційних програм забезпечення фінансової безпеки.

Постановка завдання. Проведено чимало досліджень щодо економічної безпеки підприємства, держави та її складових. Вагомий внесок зробили вітчизняні та зарубіжні вчені й практики: Л.І. Абалкін, Дж.-К. Ван Хорн, Г. Фостер, Й. Шумпетер, О.І. Баранівський, З.М. Борисенко, О.Ф. Белов, І.О. Бланк, О.Г. Білорус, О.С. Власюк, З.С. Варналій, С.В. Воронцов, В.І. Грушко, А.С. Гальчинський, М.П. Денисенко, В.С. Загорський, С.А. Єрохін, Я.А. Жаліло, О.І. Захаров [1-4]. У зв'язку зі світовою фінансовою кризою з'явилися нові, проте і залишаються багато невирішених проблем у сфері управління фінансово-економічною безпекою. Не дивлячись на всі зусилля, методи та моделі забезпечення безпеки повністю не обґрунтовані. Все це зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні посилюють ступінь ризику прийняття рішень і функціонування підприємств загалом. У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільною та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Поняття «фінансово-економічна безпека» пройшло чимало переосмислень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління.

Сутність фінансово-економічної безпеки полягає у забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ та послуг, що задовольняють індивідуальні та суспільні потреби [3].

Об'єктом фінансово-економічної безпеки для підприємства може бути кожен фактор діяльності, який сприяє підвищенню ефективності її функціонування та дохідності.

Безпека підприємства – це містке, комплексне поняття. У загальному вигляді її можна визначити як відсутність різного роду небезпек і загроз, або наявність можливостей щодо їх попередження, захисту своїх інтересів та недопущення втрат нижче критичної межі.

Сучасний стан більшості суб'єктів господарювання в Україні визначено як кризовий. Криза є невідворотним явищем будь-якого сучасного ринку, вона відображає об'єктивні процеси структурної перебудови господарства, тому бажання підприємства щодо власного функціонування на ринку в перспективі потребує подолання кризи.

Процес виведення підприємства з кризового стану має бути належним чином організований та скоординований, він не може відбуватися хаотично та безсистемно. У процесі антикризового управління за допомогою діагностики визначають: симптоми кризових явищ; стадію й ступінь розвитку кризи; варіанти виходу з кризи тощо.

Розуміння цих аксіом обумовлює доцільність визначення основних документів, що повинні розроблятися у процесі виведення підприємства із кризи.

Основними документами, які мають розроблятися на підприємстві, що опинилося у кризовому стані, є антикризова програма та план антикризових заходів. Змістовність антикризової програми залежить від стадії фінансової кризи, в якій знаходиться підприємство.

Перша стадія кризи – падіння граничної ефективності капіталу, показників ділової активності підприємства, зниження рентабельності й обсягів прибутку, внаслідок чого погіршується фінансовий стан підприємства, скорочуються фінансові можливості розвитку.

Друга стадія кризи – поява збитковості виробництва. Способи розпізнавання кризового стану визначають особливі вимоги до вихідної інформації.

Третя стадія – практична відсутність власних коштів у підприємства (значна частина оборотних коштів направляється на погашення збитків і обслуговування кредиторської заборгованості).

Діагностика на цій стадії акцентує особливу увагу на цінності ознак, що характеризують кризу й рівень ризику при прийнятті управлінських рішень для екстреного варіанта знаходження оборотних коштів.

Четверта стадія – стан гострої неплатоспроможності. Немає можливості профінансувати навіть скорочене відтворення і платежі за попередніми зобов'язаннями. Виникає реальна загроза зупинки або припинення виробництва і, як наслідок, банкрутства. У цій ситуації діагностика з використанням коефіцієнтів платоспроможності й забезпеченості власними оборотними коштами дозволяє встановити фінансову неспроможність і можливість нейтралізувати її через процедуру банкрутства.

Усю сукупність факторів виникнення кризової ситуації у діяльності підприємства можна поділити на дві групи: зовнішні, на які воно не в змозі впливати або його вплив обмежений, та внутрішні, що виникають у результаті діяльності самого підприємства.

За можливістю діагностування та прогнозування фактори виникнення кризової ситуації у діяльності підприємства можна розглядати як такі, що діагностуються (прогнозовані), та такі, що не піддаються прогнозуванню.

Боротьба підприємства за виживання у кризових умовах вимагає взаємозв'язку організаційних, правових, фінансових і управлінських аспектів.

Забезпечення економічної безпеки припускає виділення, аналіз та оцінювання існуючих загроз для кожної з функціональних складових і розробку на їх основі системи заходів, що попереджають і протидіють виникненню кризових явищ на підприємстві.

Рівень економічної безпеки підприємства оцінюють на підставі визначеного інтегрального критерію зважуванням і підсумовуванням окремих функціональних критеріїв, що розраховуються шляхом порівняння (зіставлення) величини загрози економічної безпеки та ефективності заходів її запобігання.

Аналіз і оцінювання економічної безпеки підприємства виконують у такій послідовності: виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають економічну безпеку підприємства (щодо кожної з функціональних складових), аналіз і оцінювання ступеня їх впливу; розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових; розрахунок інтегрального показника економічної безпеки підприємства, розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки, і оцінювання їх ефективності [1].

Оцінювання рівня економічної безпеки здійснюється порівнянням розрахункових значень показника з реальними величинами, отриманими раніше стосовно підприємства, а також (коли це можливо) щодо аналогічних суб'єктів господарювання відповідних галузей економіки.

Після розрахунку впливу функціональних складових на зміну сукупного критерію економічної безпеки підприємства здійснюють функціональний аналіз заходів з організації забезпечення необхідного рівня економічної безпеки підприємства за окремими складовими у такій послідовності [3]:

1) визначення структури негативних впливів за функціональними складовими економічної безпеки. Розподіл об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів;

2) фіксація вжитих превентивних заходів для запобігання негативним впливам за усіма функціональними складовими економічної безпеки;

3) оцінювання ефективності вжитих заходів з погляду нейтралізації конкретних негативних впливів за кожною складовою економічної безпеки;

4) визначення причин недостатньої ефективності заходів, ужитих для подолання вже наявних і можливих негативних впливів на економічну безпеку;

5) виявлення неусунених і очікуваних негативних впливів на рівень економічної безпеки, а також тих, що можуть з'явитися у майбутньому;

6) опрацювання рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів на економічну безпеку й запобігання можливій появі нових;

7) оцінювання вартості кожного з пропонованих заходів щодо усунення негативних впливів на рівень економічної безпеки й визначення відповідальних за реалізацію таких заходів.

Складові системи забезпечення економічної безпеки визначаються двома факторами:

- потенційним складом і структурою загроз;
- фінансовими можливостями підприємства.

Постійне посилення дії факторів, що загрожують

економічній безпеці підприємства, потребує створення системи моніторингу стану і динаміки розвитку підприємства з метою завчасного попередження небезпек та загроз і вживання необхідних заходів щодо захисту та протидії [3].

Основні цілі моніторингу повинні бути такими: оцінювання стану та динаміки розвитку діяльності підприємства; виявлення деструктивних тенденцій і процесів розвитку потенціалу функціонування; визначення причин, джерел, характеру, інтенсивності впливу загрозливих факторів на потенціал функціонування; прогнозування наслідків дії загрозливих факторів; системно-аналітичне вивчення сформованої ситуації та тенденцій її розвитку, розробка цільових заходів захисту підприємства від загроз.

При здійсненні моніторингу повинен діяти принцип безперервності спостереження за станом об'єкта моніторингу з урахуванням фактичного стану і тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної ситуації та дії інших загальносистемних факторів.

З метою розрахунку інтегральної оцінки економічної безпеки отримані відносні оцінки безпеки підприємства за кожною складовою ДП «БМТУ УА», що функціонує у фармацевтичній, медичній та лабораторно-дослідницькій сферах.

Відносна оцінка безпеки за відповідною складовою розраховується відношенням фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідної складової. Так, наприклад, для інтелектуальної складової економічної безпеки підприємства відносна оцінка безпеки дорівнює:

$$P_i = \frac{n_i}{N_i} = \frac{1}{3} = 0,33. \quad (1)$$

Аналогічні розрахунки проведені для решти складових безпеки, а результати розрахунків представимо у таблиці 1.

Таблиця 1
Оцінка економічної безпеки ДП «БМТУ УА»

Назва складової безпеки	Максимальний рівень	Фактичний рівень	Відносна оцінка
Інтелектуальна	3	1	0,33
Кадрова	3	2	0,67
Технічна	3	3	1,00
Правова	3	1	0,33
Екологічна	5	4	0,80
Інформаційна	3	1	0,33
Фінансова	5	1	0,2
Ринкова	7	4	0,57

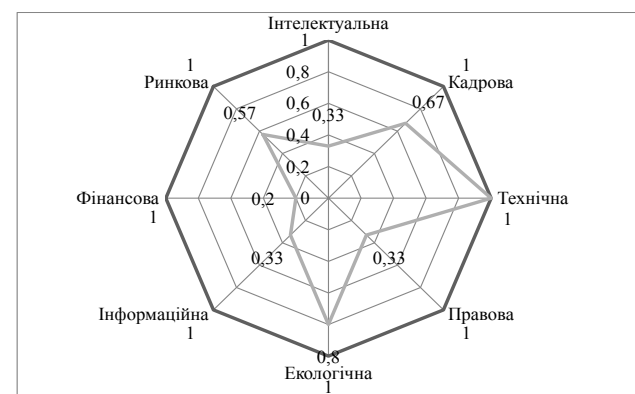

Рис. 1. Схема областей економічної безпеки ДП «БМТУ УА»

Таблиця 2

Нормативні індикатори фінансового стану підприємства

Показники	Порядок розрахунку аналітичних показників	Значення		Нормативне значення	
		2012 р.	2013 р.		
X1	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	ПК / ВК	-8,38	-14,29	1
X2	Коефіцієнт маневреності власних коштів	ВОА / ОА	1,35	2,00	0,3
X3	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у вартості майна підприємства	ВОЗ / Б	0,05	0,08	0,3
X4	Загальний коефіцієнт покриття	ПА/ПЗ	0,84	0,86	0,7
X5	Коефіцієнт покриття (проміжний і поточний)	(ГК+ДЗ)/КПЗ	0,74	0,78	1
X6	Коефіцієнт автономії (незалежності)	ВК / Б	-0,14	-0,08	0,5
X7	Коефіцієнт забезпечення запасів і витрат власними коштами	ВОК/(З+В)	-0,15	-0,13	0,8
X8	Коефіцієнт швидкої ліквідності	ГК/ПЗ	0,74	0,78	1
X9	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	ЗК/Б	1,14	1,08	0,5
X10	Загальний коефіцієнт ліквідності	А/ВК	-7,37	-13,28	1

Чим ближче значення оцінки до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки. Оцінка нижче 0,5 свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства. Аналіз окремих складових дозволить встановити основні джерела загроз.

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки представлено у вигляді діаграми (рис. 1), де радіус-вектори характеризують рівні складових економічної безпеки.

Для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства за декількома підходами.

Першим обираємо порівняння узагальнених індикаторів досліджуваного, у нашому випадку ДП «БМТ УА» та «еталонного» підприємств на основі відстаней між локальними показниками системи фінансової безпеки.

Згідно з цим підходом, визначення рівня фінансової безпеки здійснюють на основі відстані (відхилення) інтегрального показника оцінювання фінансового стану досліджуваного підприємства від нормативного значення показника рівня фінансової безпеки «еталонного» підприємства.

Результати аналізу рівня фінансово-економічної безпеки ДП «БМТ УА» засвідчили, що найбільша небезпека підприємства спостерігається у фінансовому блоці. Тому подальші дослідження були спрямовані у детальному огляді фінансової безпеки підприємства.

За результатами оцінки рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства виявлено, що відстань отриманих оцінок від еталонних зростає від 3,36 у 2012 році до 4,58 у 2013 році.

За результатом проведених розрахунків зазначимо, що відстань від «еталонного» підприємства у динаміці свідчить про погіршення фінансового стану і зменшення рівня фінансової безпеки. Недоліком запропонованого підходу є те, що абсолютне значення відстані між рівнями фінансової безпеки досліджуваного та «еталонного» підприємств не передбачає інформації про дійсний стан системи фінансової безпеки підприємства.

Другий підхід являє собою порівняння фактичного і нормативного значень інтегрального індикатора, тобто дослідження динаміки рівня фінансової безпеки підприємства й можливості її покращення. Таких підхід вимагає, щоб відносно зменшення значення одного локального показника фінансової безпеки підприємства не було нижчим за відносно збільшення

іншого показника, зниження відносного значення одного показника повинно компенсуватися за рахунок збільшення значень інших показників.

Порівняння фактичного і нормативного значень інтегрального індикатора засвідчило мізерні значення (0,000011 у 20112 р. та 0,000005 у 2013 р.) порівняно із нормативним значенням 0,01260. Тобто відношення узагальнених індикаторів рівнів фінансової безпеки досліджуваного та еталонного підприємств коливається від 0,087 до 0,040.

За результатами аналітичних розрахунків виявлено, що рівень фінансового стану досліджуваного підприємства «БМТ УА» нижчий від рівня фінансового стану «еталонного» підприємства, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства як незадовільний.

Висновки. Отже, розглянувши різні підходи щодо оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, можна зробити висновки, що кожен із розглянутих підходів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки має як позитивні сторони, так і недоліки. Порівняння отриманих оцінок з «міфічним» еталоном не завжди дає об'єктивну характеристику дійсного стану складових фінансово-економічної безпеки та його відповідності оптимальним значенням у конкретних умовах. Фінансова безпека підприємства повинна забезпечуватися за рахунок досягнення фінансової стійкості, платоспроможності і ліквідності підприємства, а також за рахунок якості формування та використання ресурсного потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Афанасьєв М.В. Економічна діагностика : навч.-метод. посібник / Афанасьєв М.В., Білоконенко Г.В. – Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 295 с.
- Глухарєв С.М. Методичні вказівки до виконання практичних і самостійних робіт з курсу «Економічна діагностика» (для студентів усіх форм навчання спеціальності 8.050107 – «Економіка підприємства») / Глухарєв С.М. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 30 с.
- Швиданенко Г.О. Бізнес-діагностика підприємства : навч. посібник / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вади́ма Гетьмана» / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с.
- Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
- Албанін Л.И. Экономическая безопасность: угрозы и их отражение // Вопросы экономики. – 2009. – № 2. – С. 47-48.